

"ETNOLOGIJA IN MOJ KRAJ" SKOZI IZKUŠNJE NEKEGA ETNOLOGA

Že od zgodnjih 80. let na osnovni šoli v Cerknem vodimo projekt NAČIN ŽIVLJENJA CERKLJANSKIH VASI. Skozenj se je izoblikovala tudi specifična oblika sodelovanja med šolo in muzejem oz. natančneje rečeno med interesnimi dejavnostmi pri različnih učnih predmetih in etnologijo. Vsebinski koncept ni klasično zgodovinski, pač pa gre za razkrivanje in raziskovanje vsakdanjega življenja povsem običajnih ljudi, danes in v preteklosti.

V vsakokratno fazo projekta je vključenih okrog 200 učencev iz 4., 5., 6., 7. in 8. razreda.

Delo poteka najprej v kabinetu (predhodno spoznavanje kraja s pomočjo literature, virov itd.), nato pa na terenu. Učenci z intervjuji, opazovanjem, risanjem, fotografiranjem in filmanjem zbirajo informacije. Vsebinsko se osredotočijo na prebivalstvo, podobo vasi, stavbarstvo, gospodarsko dejavnost; vsakokrat pa poiščejo v vasi tudi nekaj tipičnega ali izjemnega in temu posvetijo posebno pozornost.

Rezultate svojega dela predstavijo javnosti v obliki razstave, videokasete in tiskanega biltena, ki prinaša vse izsledke raziskave.

Delo je smotno in koristno za vse sodelujoče in je istočasno za mentorje tudi zelo zahtevno. Največji dosežek tovrstnega dela pa vidim v tem, da učenci spoznavajo posamezne sestavine kulturne etnološke dediščine na tak način, da te elemente začno sprejemati kot vrednote.

Moje izvajanje temelji na večletnih izkušnjah, ki sem jih pridobila v skupnem delu z učenci in učitelji-mentorji osnovne šole v Cerknem.

Sodelovanje med to šolo in muzejskim oddelkom v Cerknem je bilo že pred tem nekaj običajnega. Oblike so bile in so še vedno zelo različne: pouk, ki poteka v muzeju, ogledi razstav, predavanja, ki jih pripravljajo muzejski delavci, skupno zbiranje gradiva.

V določenem obdobju (po letu 1980) pa je sodelovanje preraslo začetne okvire in je dobilo tudi določenejšo podobo in se izoblikovalo v specifičen odnos. Ta odnos se vzpostavi na relaciji interesne dejavnosti pri različnih učnih predmetih: etnologija. Na samem začetku je bil to predvsem odnos med zgodovino in etnologijo. Do te povezave je prišlo bolj naključno kot ne, vsekakor pa je bila odločilna želja in težnja mentorice zgodovinskega krožka na šoli po inovativnosti, po nečem novem, drugačnem.

Sčasoma se je izkazalo, da so te povezave lahko širše in da se marsikdo lahko vključi v ta način dela. Kajti bistvo našega dela ni bilo v tem, da se med učenci izoblikuje posebna etnološka skupina ali da se etnologija pojavi kot

eden od sodelujočih predmetov, ampak gre za način dela oz. boljše rečeno koncept dela (etnološki), ki smo si ga zastavili in mu sledili skozi različne vidike, različne sodelujoče učne predmete.

Na tako oblikovanih izhodiščnih točkah smo si zastavili projekt, ki smo ga poimenovali NAČIN ŽIVLJENJA CERKLJANSKIH VASI; večletno, celo večdesetletno raziskavo, s katero naj bi sistematično obdelali vseh dvajset vasi v naši neposredni okolici in tudi samo Cerkno.

Doslej smo obdelali štiri vasi in sicer Zakriž, Labinje, Police in Zakojca (1990). Vsakokratna raziskava pa traja dve do tri leta.

Tovrstno delo je pomembno za vse sodelujoče: učence, učitelje in muzej. Nameni in cilji, kot jih vidijo učitelji, pa so sledeči:

- celostno spoznavanje današnje vasi v povezavi z njeno preteklostjo
- dokumentarno beleženje današnje podobe kraja
- srečanje z vaščani in njihovim vsakdanjkom
- razkrivanje kmečke ali nekmečke tradicije naših krajev
- poiskati značilen utrip kraja
- povezovanje dejavnosti več šolskih krožkov
- sodelovanje z etnologi (in drugimi)

V teh projektih vsako leto sodeluje okrog 200 učencev iz 5., 6., 7. in 8. razreda, izjemoma pa tudi iz 4. razreda. V nekaterih primerih so to celotni razredi (likovni pouk - 6. razred in pouk krajevine zgodovine - 4. razred), sicer pa so to učenci različnih krožkov. Doslej so se vključevali zgodovinski krožek, likovni, fotografski, slavistični, biološki, glasbeni, gospodinjski in poskusno tudi filmski krožek s svojimi mentorji.

NAČIN DELA

Začetek vsakokratne raziskave predstavlja izbor kraja in pridobivanje osnovnih informacij o njem skozi vire, literaturo in terensko delo. Najprej opravimo kabinetno fazo dela, in sicer nekako takole:

- spoznavanje kraja s pomočjo osnovne zgodovinske literature, ki jo za naše področje poznamo (S. Rutar, Zgodovina Tolminskega, 1882; V. Prezelj, Prispevki k zgodovini Cerkljanske, 1992; idr.)
 - ogled morebitnih fotografij v fototeki muzeja
 - prebiranje in izpisovanje iz morebitnih terenskih zapiskov v muzeju
 - ogled in izpisovanje iz enostavnejšega starejšega arhivskega gradiva v muzeju
 - pridobivanje podatkov o prebivalstvu na matičnem uradu
 - izdelava vprašalnika kot pripomočka za intervjuvanje informatorjev na terenu
- Temu sledi delo na terenu, ki vključuje različne metode dela:
- intervjuvanje domačinov:
 - a) izdelava terenskih zapiskov
 - b) snemanje na magnetofonski trak (to je zlasti pomembno za študij narečja in izdelavo narečnih zapisov ali notnih zapisov glashbene dediščine)
 - opazovanje kraja, dogajanj in ljudi:
 - a) zapisovanje vsega, kar vidimo
 - b) risanje (zlasti arhitekture in predmetov)

c) fotografiranje (vseh intervjuvancev, prebivalcev na splošno, arhitekture in celostne podobe kraja, predmetov na podstrešjih in zapuščenih hišah)

d) snemanje na filmski trak (zlasti raznih del in opravil ali demonstracij informatorjev)

- zbiranje ali izposojanje predmetov, dokumentov, fotografij; to poteka sistematično pod nadzorstvom mentorjev, ki tudi odgovarjajo, da se izposojeno vrne nazaj lastniku, oz. da se za podarjene predmete izda ustrezen dokument.

VSEBINA RAZISKOVALNIH NALOG

Na osnovi topografskega vprašalnika pridobimo podatke, ki jih sistematično zbiramo v vseh obravnavanih krajih in so torej študije med sabo v osnovnih elementih primerljive. Zelo natančno npr. obdelamo:

- podobo vasi oz. njeno notranjo geografijo
- poti, ki vodijo v svet in iz sveta nazaj
- stavbarstvo
- prebivalstvo
- gospodarsko dejavnost kraja
- ljudsko izročilo o kraju, prebivalcih ali krajevnih znamenitostih

Ko je ta splošna podoba znana, iz nje izluščimo nekaj, kar je za vsakokratni obravnavani kraj tipično ali izjemno, drugačno, da to še natančneje obdelamo. Med temi tipičnostmi ali drugačnostmi smo doslej našli znamenite rojake, način gradnje hiš in s tem povezan zunanji izgled kraja, streharstvo kot obrt in rokodelstvo, jedi in način prehranjevanja ob košnji, posamezne stavbe, s katerimi je povezano bogato ljudsko izročilo (najpogosteje cerkev).

Izbrani "problem" čim natančneje opišemo, narišemo, pofotografiramo, posnamemo z videokamero, posnamemo na magnetofonski trak, zapišemo narečno besedje in si, če je možno, vse "v živo ogledamo".

REZULTATI RAZISKAVE

Končni izdelki tovrstnih raziskav in takega načina dela niso majhni in mislim, da se jih ne bi sramoval niti poklicni etnolog.

Učenci skupaj z mentorji postavimo razstavo, ki prikazuje rezultate dela pa tudi najbolj zanimive metode dela.

Razstava ni namenjena le njim samim ali njihovim šolskim kolegom, ampak širši javnosti. Doslej smo dve od razstav za določen čas postavili v prostorih muzeja v Cerknem, ena pa je bila postavljena na terenu - v vasi, ki smo jo obdelovali. To je bilo v Zakojci, kjer smo na predvečer praznovanja 100-letnice rojstva pisatelja Franceta Bevka in odprtja Bevkove domačije kot spominskega muzeja v prostorih mogočne, a prazne Brovčeve domačije odprli tudi našo razstavo "O Zakojci in njenih ljudeh".

Z otvoritvijo je povezan tudi javni nastop sodelujočih otrok, saj so oni glavni povezovalci in posredovalci vsebine.

Ob vsaki razstavi izdamo tiskan bilten, kjer so zapisani vsi izsledki raziskave. Bogato je opremljen s fotografijami in risbami.

Pri zadnjih dveh vaseh so se nam priključili tudi "filmarji" in izdelali lepo videokaseto o našem delu in rezultatih dela.

ZAKAJ ETNOLOGIJA V ŠOLE

Delo, ki ga v ta projekt vlagajo učenci in mentorji, je ogromno in ima poleg prej naštetih otipljivih rezultatov še eno razsežnost.

Učenci na zelo neposreden, doživet način ob prisotnosti etnologa spoznavajo kulturno dediščino v svojem lastnem okolju.

Na nivoju vsakdanjega življenja - torej sebi enakega - spoznavajo preteklost, ki so jo doslej predvsem skozi šolsko zgodovino; odpirajo se jim novi pogledi.

Z lastnim delom na terenu spoznavajo posamezne kulturne sestavine, jih doživljajo in jih večinoma po določenem tudi začnejo sprejemati kot vrednote.

In končno, prav spoznavanje tega neposrednega okolja, iz katerega izhajajo in se z njim identificirajo, je tisto, kar jih v tolikšni meri navdušuje za delo.

Učenci se seveda tudi spoznavajo z znanstvenim načinom dela (spoznavanje virov, literature, različnih metod dela, preverjanje podatkov...) in muzej kot institucija jim postane domač ter se ga poslužujejo tudi pri kasnejšem delu (kot dijaki, študentje).

Predstavljena izkušnja je seveda samo ena od možnih oblik pojavljanja etnologije v šoli. Sama vidim v tem načinu dela izredno močno vzgojno komponento. Kot sem že omenila, učenci spoznavajo posamezne sestavine kulturne etnološke dediščine na način, ki jih pritegne, in začno te elemente sprejemati kot vrednote in so jih potem sposobni na terenu tudi sami odkrivati.

SUMMARY

"ETHNOLOGY AND MY HOMETOWN"

THROUGH THE EXPERIENCE OF AN ETHNOLOGIST

Ivana Leskovec

The author's paper is based on the experience gained through several years of working with the pupils and teachers mentors of the elementary school in Cerknem.

The cooperation between that school and the museum department in Cerknem was a common practice even before. The forms were, and still are, various: lessons in the museum, visiting the exhibitions, lectures prepared by the museum staff, mutual collecting of the material...